

Горшихіна Ольга Юліївна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9562-9893>,

молодша наукова співробітниця,

відділ фонду юдаїки,

Інститут рукопису,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: horshykhina@nbuv.gov.ua

**Архів Юхима Меламеда у відділі фонду юдаїки Інституту рукопису
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського**

Авторка досліджує біографію і наукову діяльність історика-архівіста Юхима Меламеда, історію створення його архіву й оформлення переданих ним документів у особовий архівний фонд 393 у відділі фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Ключові слова: Ю. Меламед, В. Короленко, Дж. Кеннан, документи, юдаїка, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису.

Меламед Юхим Йосипович (1951–2021) – видатний історик-архівіст, літературознавець, дослідник і краєзнавець, член Спілки журналістів України, член академічної фахової ГО «Українська асоціація юдаїки» (далі – УАЮ), лауреат Премії УАЮ імені Мартена Феллера й Жанни Ковби за найкращу книжку з юдаїки за 2019 рік, автор і редактор-упорядник численних книг і статей, коментарів, архівних розвідок і публікацій з історії російської та єврейської літератури, історії східноєвропейських євреїв, російсько-єврейської генеалогії. Протягом майже двох десятиліть Ю. Меламед був українським координатором міжнародного архівного «Проекту Юдаїка» з виявлення, дослідження документів з історії та культури євреїв у архівах пострадянських країн та видання спеціалізованих архівних путівників («Project Judaica»

координований проф. Девідом Фішманом і підтримуваний фінансово Єврейською теологічною семінарією в Нью-Йорку).

Юхим Меламед народився 1 листопада 1951 р. в м. Житомирі. У 1969 році закінчив Житомирську середню школу № 15, а у 1973 р. філологічний факультет Житомирського державного педагогічного інституту імені І. Я. Франка. Ще в роки навчання в педінституті він зацікавився історичними постатями, які були пов'язані з Житомирщиною, працювали й творили на його батьківщині. Перша стаття Юхима Йосиповича «Маяковський на Житомирщині» вийшла друком в місцевій газеті в 1970 р.

Після 1973 р. Ю. Меламед у різних закладах – у школі, епізодично в інституті, у товаристві книголюбів, у видавництві; часами був безробітний. Однак майже увесь свій вільний час присвячував архівним пошукам, розвідкам і дослідженням як незалежний дослідник, а не відповідно до якоїсь планової роботи певного закладу. Результатом його роботи в архівах і дослідницьких поїздок по всьому Радянському Союзу, знайомства з колегами істориками, літературознавцями, стали публікації невідомих листів Л. Толстого, В. Короленка, М. Карамзіна, Т. Чацького, Дж. Кеннана та історико-біографічні статті про них.

Багато років Юхим Йосипович досліджував біографію і творчість В. Г. Короленка: більше 30 статей присвятив йому в різних періодичних виданнях, уклав збірник його сибірських нарисів і оповідань. Працюючи з матеріалами сибірського періоду В. Короленка, Ю. Меламед зустрів згадку про американського журналіста, письменника й мандрівника Джорджа Кеннана (1844–1924), який написав книгу «Сибирь и ссылка» після своєї півторарічної поїздки шляхом засуджених імперською владою й засланих до Сибіру. Результатом дослідження історії подорожі Дж. Кеннана Сибіром стала книга Юхима Йосиповича «Кеннан против царизма» (1981), а потім більш доповнена робота на ту ж тему – «Русские университеты Джорджа Кеннана. Судьба писателя и его книг» (1988). Вже після виходу друком обох книг, наприкінці 1980-х років Ю. Меламед отримав запрошення на стипендію й дослідницьке

стажування до бібліотеки та архіву Інституту Дж. Кеннана у Вашингтоні (США).

Після розпаду Радянського Союзу 1991 року з'явилась можливість вільно, без заборон, досліджувати єврейську спадщину в архівах України, колишніх республік СРСР, Ізраїлю, США, Польщі, друкуватися в періодичних виданнях, тематичних збірках праць, наукових збірниках матеріалів конференцій, спілкуватися зі світовою спільнотою науковців у галузі юдаїки. Ю. Меламед дещо доповнив і змінив сферу своїх наукових історико-архівних інтересів, став учасником багатьох міжнародних проєктів, конференцій, семінарів, стажувань саме у галузі юдаїки. В останні роки дослідник вивчав і публікував наукові розвідки про історію єврейської благодійності, Житомирського рабинського училища, архівів єврейської культурно-просвітньої організації «Культур-Ліга» (1918–1925) та Інституту єврейської пролетарської культури.

У межах багатолітнього міжнародного архівного «Проекту Юдаїка» Ю. Меламед став редактором-укладачем кількох путівників: «Архивная иудаика России, Украины и Белоруссии» (2001), «Документы по истории и культуре евреев в архивах Киева» (2006), «Документы по истории и культуре евреев в региональных архивах Украины» (2009, 2014; останні томи присвячені документам в архівах Волинської, Житомирської, Рівненської, Черкаської, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей).

Свій власний архів (рукописи, чернетки дослідницьких праць, кореспонденція тощо) Юхим Йосипович Меламед з 2015 р. частинами передавав до Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Останнє надходження документів до НБУВ – січень 2020 р. На основі переданих фондоутворювачем матеріалів, датованих 1970–2020 рр., було сформовано особовий архівний фонд 393 Інституту рукопису.

Під час науково-технічної обробки фонду, було виокремлено такі основні групи документів: наукові праці та робочі матеріали Ю. Й. Меламеда; документи, зібрані дослідником; листування; фотоматеріали; книги (передані друковані примірники книг увійдуть до основного фонду НБУВ, а також до

книжкового зібрання відділу фонду юдаїки). Тексти документів друковані і рукописні, російською, англійською і українською мовами. Фонд складається з матеріалів про В. Короленка, Дж. Кеннана, рубрики «Забуті імена» (різні персоналії, яких досліджував вчений). Рубрика «Юдаїка» включає підготовчі матеріали до збірки конференції 2007 р. (редактори Ю. Й. Меламед, І. А. Сергєєва), статті про єврейську благодійність, архівні матеріали з Варшави та Вільнюса про рабинське училище в Житомирі (відбитки, статті), документи з історії та культури євреїв в регіональних архівах України (Миколаїв, Одеса), листування з редакціями тощо.

Детальніший огляд особового архівного фонду Юхима Йосиповича Меламеда (Ф. 393) увійде до запланованого наукового путівника Інституту рукопису НБУВ, який готується до друку.

Olga Gorshihina,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9562-9893>,

Junior Research Associate,

Judaica Department,

Institute of Manuscript,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: horshykhina@nbuv.gov.ua

Archives of Efim Melamed (1951–2021) in the Judaica Department of the

Institute of Manuscript of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

The author researches biography and academic activity of the historian and archivist Efim Melamed, the history of the creation of his archives and compiling of documents transferred by him in the personal archival fonds 393 in the Judaica Department of the Institute of Manuscript of the Vernadskyi National Library of Ukraine.

Keywords: E. Melamed, V. Korolenko, G. Kennan, documents, Judaica, Vernadskyi National Library of Ukraine, Institute of Manuscript.

Ключові слова: Ю. Меламед, В. Короленко, Дж. Кеннан, юдаїка, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису.